

Diplomatic Representation as an Indicator of Geopolitical Orientations Diplomatická reprezentace jako indikátor Geopolitických preferencí

Monika ŠUMBEROVÁ

Ostravská univerzita v Ostravě, monika.sumberova@osu.cz

Abstract

In January 2006 Condoleeza Rice introduced, in her speech delivered at Georgetown University, the transformation of American diplomacy program called Transformational diplomacy to fit the challenges for U.S. foreign policy in the 21st century. She mentioned as one of the important aspects of this transformation a change in the geographic distribution of U.S. diplomatic representation (so called Diplomatic Readiness Initiative). According to her, this "geographic adaptation" should reflect the changes in the geopolitical context of the international system at the end of the twentieth century. Thus this Transformational diplomacy emphasizes the importance of studying the geography of diplomacy in the form of changes in the diplomatic representation of countries as an important indicator for assessing the status of individual countries in the international system. This paper builds on the quantitative study of the 80's associated with the project *Corellates of War*, based on the assumption that the relative position of the state in the international system can be derived from the number and quality of sent and received diplomatic missions, and discusses the possibility of using this indicator not only to describe the political stratification of the international system, but also as an indicator of geopolitical preferences of individual countries.

Keywords: diplomacy, geography, international system, diplomatic representation

Klíčová slova: diplomacie, geografie, mezinárodní systém, diplomatická reprezentace

---

Úvod

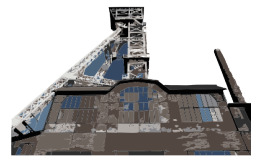
Na první pohled by diplomacie a geografie měly lehe najít společná témata svého zájmu. Geografie (a to zejména politická) se zabývá rozložením moci ve vztahu k teritoriálnímu uspořádání světa a diplomacie se snaží toto teritoriální mocenské uspořádání usměrňovat a ovlivňovat (Van Der Wusten and Mamadouh, 2010). Přesto jsme našli doposud jen nepatrné přesahy jejich zájmu. Jak poznamenává van Wusten a Mamadouh (2010), slovo diplomacie se téměř nevyskytuje v názvech článků, které jsou uveřejňovány ve významných časopisech pro politickou geografii (Political Geography, Geopolitics) a ani nemá své samostatné heslo ve Slovníku geopolitiky (Dictionary of Geopolitics (O'Loughlin, 1994)). Zdá se, že diplomacie není pro geografů konceptem, jež by jim pomohl vysvětlit a pochopit prostorové chování států (až na čestné výjimky viz např. (Campbell, 1999)). V poslední době se však začínají objevovat náznaky, že sledování prostorového chování států na úrovni diplomatické reprezentace může být užitečné pro popis a vysvětlení mocenského uspořádání mezinárodního systému.

Na úrovni praktické politiky zmínila důležitost geografického rozmístění diplomatických misí a jejich obsazení personálem americká ministryně zahraniční za Bushovy administrativy Condoleeza Rice ve svém projevu z ledna 2006, kterým uvedla program proměny americké diplomacie s názvem *Transformační diplomacie*, jež měla více odpovídat výzvam pro

zahraniční politiku Spojených států ve 21. století (Rice, 2006). Jako jeden z důležitých aspektů této transformace uvedla změnu v geografickém rozmístění americké diplomatické reprezentace (tzv. *Diplomatic Readiness Initiative*). Tato „geografická adaptace“ by podle ní měla reflektovat změny v geopolitickém kontextu mezinárodního systému na sklonku dvacátého století. Projekt americké Transformační diplomacie tak poukazuje na význam studia *geografie diplomacie* v podobě proměn v diplomatické reprezentaci států jako důležitého indikátoru pro zhodnocení postavení jednotlivých zemí v mezinárodním systému.

Přehled stávajícího výzkumu

Na úrovni empirického výzkumu nalezneme první studie, které se zabývají geografickým rozmístěním diplomatických misí na konci šedesátých a počátku sedmdesátých let (Small and Singer, 1973, Singer and Small, 1966, Alger and Steven, 1967). Tyto studie jsou svázány s projektem *Corellates of War* a jsou odrazem vlny scientismu ve studiu mezinárodních vztahů (Drulák, 2003). Diplomatická reprezentace jim slouží jako indikátor postavení států v mezinárodním systému. Tito autoři vycházejí z předpokladu, že diplomatické mise mají nejenom čistě praktické funkce jako je každodenní komunikace s hostitelským státem, vyjednávání, shromažďování informací, ale plní také důležitou symbolickou funkci. Stejně jako v počátcích diplomatických styků v renesanční Itálii, tak i v dnešní době má pro státy otevření či uzavření zahraniční mise

vysoce symbolickou hodnotu. A Small se Singerem považovali tuto skutečnost za vyjádření relativní významnosti, kterou jeden stát přisuzuje státu druhému.

Po těchto raných studiích následuje překvapivá odmlka až do poloviny devadesátých let, kdy se tématu ujali geografové. Diplomatičká reprezentace již pro ně však nepředstavovala indikátor relativního statusu jednotlivých států. To, co je na geografickém rozmístění diplomatičkých misí zaujalo, byla velká variace v jejich rozmístění a počtu. Z empiričkých dat vyplývá, že úroveň vzájemného diplomatičkého zastoupení jen málokdy přesáhla 50 % (měřeno pomocí potenciálně možných párů diplomatičkého zastoupení vzhledem k aktuálnímu počtu států v mezinárodnímu systému¹). Podle Nieropa (1994) byla ustavena v roce 1991 pouze jedna čtvrtina ze všech možných diplomatičkých misí. Existující diplomatičké mise však navíc nejsou v mezinárodnímu systému rovnoměrně rozloženy. Některé státy vysílají mnohem více misí než přijímají, jiné jsou zase převážně hostiteli. Důvody, které vedou stát k otevření či neotevření diplomatičké mise ve druhém státě mohou být různé a geografové se je rozhodli prozkoumat prostřednictvím statistické analýzy dat o počtu diplomatičkých zastoupení ve vztahu k vybraným geografickým, ekonomickým a ideologickým ukazatelům². Z diplomatičkého zastoupení jako nezávislé proměnné tak učinili proměnnou závislou, pro kterou se snažili najít vysvětlení. Například Neumayer (2008) testuje vliv geografické vzdálenosti, mocenského potenciálu a ideologické spřízněnosti ve vztahu k rozmístění diplomatičkých misí ve světě. Xierali a Liu (2006) zkoumají vliv vzájemné ekonomické závislosti (operacionalizované v podobě bilaterálního obchodu), účasti v mezinárodních organizacích a míru politické svobody vnitrostátního politického režimu na počet vyslaných diplomatičkých zástupců do USA. A Vogelera (Vogeler, 1995) zajímalo, zda se geopolitika studené války odrazila také na síti zahraničnických ambasád obou velmocí a jejich spojenců.

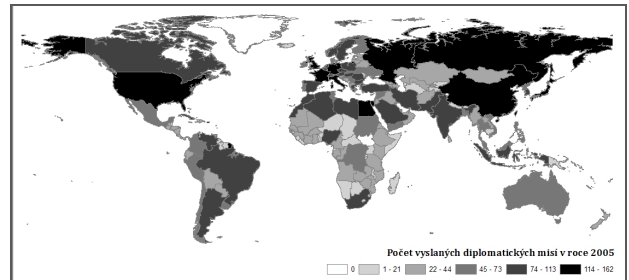
Diplomatičké mise jako indikátor geopolitičkého směřování

Z předchozích autorů tak pouze Vogelera naznačil souvislost mezi existencí či neexistencí diplomatičkého zastoupení a geopolitikou. Ačkoli státy považují ambasády za důležitou součást zahraničnické politiky, přesto nemají všechny státy své zastoupení ve všech státech mezinárodního systému. Za touto skutečností jistě na

¹ Například při počtu 50 států v mezinárodnímu systému, existuje 2450 možných diplomatičkých misí (vyslaných i přijatých)

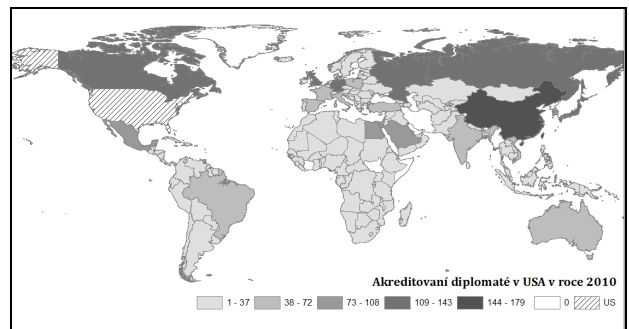
² Data pro tento výzkum bychom mohli získat také jiným způsobem, například dotazováním osob zodpovědných za rozhodování o rozmístění diplomatičkých zastoupení – ale tento způsob sběru dat by byl mnohem náročnější finančně i časově.

prvním místě stojí ekonomické důvody. Zřízení a udržování zahraničnické ambasády je ekonomicky náročné a ekonomicky vyspělejší země si mohou dovolit vyslat více diplomatičkých misí, což můžeme sledovat na obrázku č. 1. Ten nám ukazuje počet vyslaných diplomatičkých misí jednotlivými státy.

Obr 1: Počet vyslaných diplomatičkých misí v roce 2005
Zdroj: data (Bayer, 2006), vlastní zpracování

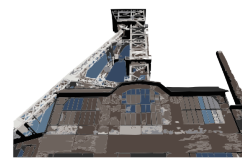
Ještě názorněji se nám vliv ekonomického faktoru projeví na počtu vyslaného diplomatičkého personálu. Na obrázku číslo 2 vidíme počet diplomatičkých zástupců akreditovaných v USA v roce 2010.

Obr 2: Akreditování diplomatů v USA, 2010
Zdroj: data www.state.gov³, vlastní zpracování

Jak však konstatuje Neumayer (2008: 230), i za předpokladu nulových nákladů na vyslání a udržování zahraničnického zastoupení, by neměly všechny státy své zastoupení ve všech ostatních státech, protože do rozhodování vstupují politické faktory. A to jak na straně vysílajícího státu při rozhodování o vyslání mise, tak na straně přijímajícího státu při rozhodování o souhlasu s přijetím mise (podle současného mezinárodního práva nemá vysílající stát nárok na přijetí své mise, ani s ohledem na argument recipacity). Rozmístění diplomatičkých misí konkrétního státu můžeme tak považovat za indikátor jeho geopolitičkých preferencí. V pojmu geopolitičkého směřování se nám tak odráží nejen geografické hledisko (konkrétní prostorové rozmístění ambasád) ale zejména hledisko politické (výběr zemí a regionů, které stát považuje z hlediska své zahraničnické politiky za více významné). Koncept geopolitičkých preferencí je úzce spjat s pojmem geopolitičká kultura, kterou O'Loughlin s Kolosovem

³ Data získána z Diplomatičkých listin ze stránek amerického ministerstva zahraničí.

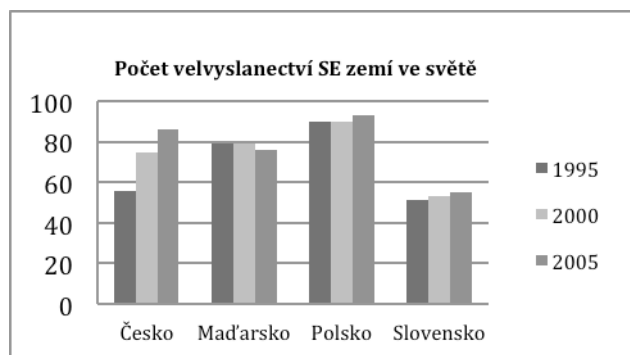
(2005) definují jako praktiky státu, které utvářejí jeho identitu, pozici a roli v mezinárodní společnosti států.

Geopolitické preference středoevropských států

Podívejme se nyní, co nám rozmístění zahraničních ambasad vypoví o geopolitických preferencích středoevropských států⁴. Důvod pro výběr středoevropských států byl dvojitý. Tím prvním byla jejich společná komunistická historie, kdy všechny státy spadaly pod sféru vlivu Sovětského svazu a jejich zahraniční politika byla tak do značné míry určována ze strany této velmoci. Nyní nás zajímá, zda po konci tohoto externího vlivu mají tyto země podobné geopolitické směřování. Tím druhým důvodem je, že ani jeden z těchto států není považován za velmoc, která má obvykle rozsáhlou síť zahraničních ambasad, což snižuje vypovídací schopnost tohoto indikátoru. Čím méně diplomatických misí si můžete z hlediska ekonomického dovolit vyslat, tím více vystupuje politická rovina rozhodování o rozmístění zahraničních misí. V případě velmocí by musela být k dispozici data také o počtu diplomatických zástupců na jednotlivých misích (vzpomeňme si na úvodní výrok Condoleezy Riceové o geografické relokaci diplomatického personálu), abychom zvýšili relevantnost tohoto indikátoru.

Data pro výzkum byla získána díky projektu *Correlates of War* (<http://www.correlatesofwar.org>) z datasetu vytvořeného Bayerem (Bayer, 2006). Ten obsahuje údaje o existenci diplomatických styků v pětiletých intervalech od roku 1817 do roku 2005.

Tabulka č. 1 nám shrnuje počet zahraničních ambasad středoevropských zemí od roku 1995 do roku 2005. Z tohoto přehledu je zřejmé, že ani jedna ze středoevropských zemí nemá diplomatické zastoupení ve formě ambasády s většinou států světa. Ačkoli počet velvyslanectví se u všech kromě Maďarska postupně navyšoval.

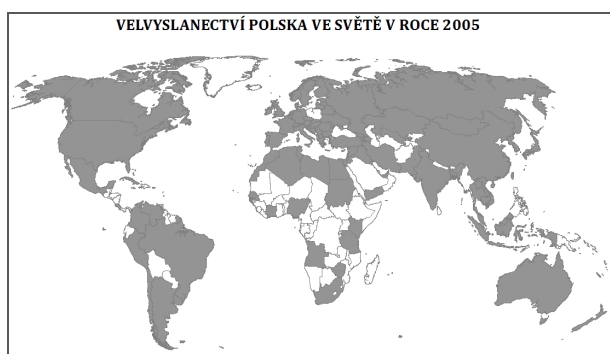
Tab. 1: Počet velvyslanectví SE zemí ve světě 1995 – 2005
Zdroj: vlastní výpočty, data (Bayer, 2006)

⁴ Pod středoevropské státy byly zahrnuty následující státy: Česká republika, Polsko, Maďarsko a Slovensko.

Z dostupného datasetu jsme následně vybrali pro kartografické zobrazení údaje o diplomatických misích za rok 2005. Obrázky 3 – 6 nám postupně zobrazují rozmístění diplomatických misí středoevropských zemí ve světě v daném roce.

Obr 3: Velvyslanectví ČR ve světě
Zdroj: data (Bayer, 2006), vlastní zpracování

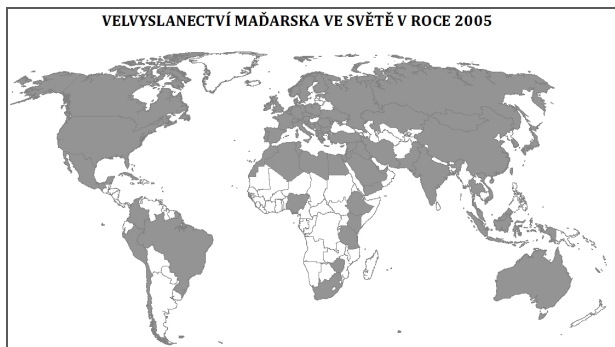
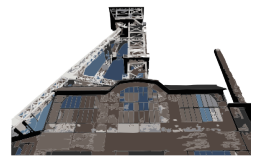
Obr 3: Velvyslanectví Polska ve světě
Zdroj: data (Bayer, 2006), vlastní zpracování

Z nich je patrné, že rozdíly se projevují zejména v Africe, střední Asii a jižní Americe. Největší míru shody z hlediska geopolitických preferencí nalezneme mezi Polskem a Českou republikou a to také s ohledem na velmi podobný počet diplomatických zastoupení (Polsko 93 a ČR 86).

Slovensko a Maďarsko omezují svoji přítomnost v jižní Americe, pobaltských zemích a jihovýchodní Asii.

Obr 3: Velvyslanectví Slovenska ve světě
Zdroj: data (Bayer, 2006), vlastní zpracování

Obr 3: Velvyslanectví Maďarska ve světě
Zdroj: data (Bayer, 2006), vlastní zpracování

Pro důkladnější srovnání by však bylo zapotřebí provést podrobnější analýzu zejména z hlediska jednotlivých regionů a států ve velmocenském postavení. Avšak vzhledem k tomu, že cílem tohoto příspěvku bylo pouze naznačit užitečnost sledování geografického rozmístění diplomatických misí jako indikátoru geopolitických preferencí států, necháme tuto podrobnější analýzu na jiné odborné fórum.

Použité zdroje:

ALGER, C. F. & STEVEN, J. B. 1967. Patterns of Representation in National Capitals and Intergovernmental Organizations. *World Politics*, 19, 646-663.

BAYER, R. 2006. The correlates of war diplomatic exchange data set.

CAMPBELL, D. 1999. Apartheid cartography: the political anthropology and spatial effects of international diplomacy in Bosnia. *Political Geography*, 18, 395-435.

DRULÁK, P. 2003. *Teorie mezinárodních vztahů*, Praha, Portál.

NEUMAYER, E. 2008. Distance, power and ideology: diplomatic representation in a world of nation-states. *Area*, 40, 228-236.

NIEROP, T. 1994. *Systems and regions in global politics: an empirical study of diplomacy, international organization, and trade, 1950-1991*, Chichester; New York, J. Wiley.

O'LOUGHLIN, J. & KOLOSSOV, V. 2005. Russian geopolitical culture and public opinion: the masks of Proteus revisited. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 30, 322-335.

O'LOUGHLIN, J. V. 1994. *Dictionary of geopolitics*, Westport, Conn., Greenwood Press.

RICE, C. 2006. *Transformational Diplomacy. Speech delivered at Georgetown University, January 18, 2006* [Online]. Available: <http://merln.ndu.edu/archivepdf/nss/stat/e/59306.pdf>.

SINGER, J. D. & SMALL, M. 1966. The composition and status ordering of the international system: 1815-1940. *World Politics*, 18, 236-282.

SMALL, M. & SINGER, J. D. 1973. The Diplomatic Importance of States, 1816-1970: An Extension and Refinement of the Indicator. *World Politics*, 25, 577-599.

VAN DER WUSTEN, H. & MAMADOUH, V. 2010. The geography of diplomacy. In: DENEMARK, R. A. (ed.) *The International Studies Encyclopedia*. Blackwell Publishing.

VOGELER, I. 1995. Cold war geopolitics: Embassy locations. *Journal of Geography*, 94, 323-329.

XIERALI, I. M. & LIU, L. 2006. Explaining foreign diplomatic presence in the US with spatial models: a liberal spatial perspective. *GeoJournal*, 67, 85-101.

Adresa autorky:

Monika Šumberová
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Přírodovědecká fakulta Ostravské univerzity v Ostravě
Chittussiho 10,
71 00 Ostrava – Slezská Ostrava